

UOT 37

F.N.İbrahimov, V.Ə.Abdurahmanov
Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universitetinin Şəki filiali
abdurahmanov_v@mail.ru

PEDAQOJİ PROSESDƏ EHTİVA OLUNAN MƏZMUNUN HƏRƏKƏT FORMALARI

Açar sözlər: pedaqoji proses, idrak prosesi, texnoloji proses, pedaqoji texnologiya, sistem, struktur, altsistem, mərhələ, obyekt, subyekt

Məqalədə göstərilir ki, pedaqoji proses ehtiva etdiyi əsas komponentlərin qarşılıqlı idrak fəaliyyəti olmaqla texnoloji yanaşmalara açıq tamdır. Onun idarədən və idarəolunan altsistemləri vardır. Bu sistemə daxil olan əsas komponentlər dialektik bağlılığı olan idrak məsələlərinin həllini həyata keçirirlər. Öyrədənlər pedaqoji prosesə pedaqoji texnologiyaları formulə etdikləri didaktik təbiətə malik problemlı idrak məsələsinin həll üsulu kimi daxil edirlər. Bu idarəetmə tərzı tələbələrin dərrakəli və zəkalı fəaliyyətlərinin səmərəli idarə olunması mühitinin optimallığına (analitik və evristik fəaliyyətlərinin vahidin tərəfləri kimi birləşdirilməsinə) müsbət təsir edir.

Məqalədə belə bir qənaət hasil olunur ki, “sistemli yanaşma” praktiklər tərəfindən pedaqoji prosesin təşkil və idarə olunmasında yol verə biləcəkləri yanılmaların azaldılmasına müsbət təsir etməklə yanaşı, onları idarəetmə prosesini didaktik mahiyyətli problemlı məsələlərin həlli modelindən istifadəyə yönəldir.

Ф.Н.Ибрагимов, В.А.Абдурахманов

ФОРМЫ ДЕЙСТВИЙ СОДЕРЖАНИЯ, ОТРАЖЕННЫЕ В ПЕДАГОГИЧЕСКОМ ПРОЦЕССЕ

Ключевые слова: педагогический процесс, познавательный процесс, технологический процесс, педагогическая технология, система, структура, подсистема, этап, объект, субъект

В статье показано, что педагогический процесс открыт для технологических подходов, при взаимодействии основных компонентов познавательной деятельности. Он имеет контролируемые подсистемы. Основными компонентами этой системы являются решение когнитивных проблем, связанной диалектикой. Преподаватели включают педагогические технологии в педагогический процесс как решение когнитивных проблем, связанных дидактикой. Эта форма управления оказывает положительное влияние на оптимальность (совмещение аналитической и эвристической деятельности как стороны одной единицы) среды для эффективного управления перцептивной и интеллектуальной деятельности студентов.

В статье делается вывод о том, что «системный подход» не только положительно влияет на уменьшение ошибок, которые практикующие

специалисты могут совершать в организации и управлении педагогического процесса, а также направляет их к процессу управления использованием дидактических моделей решения проблем.

F.N.Ibrahimov, V.A.Abdurahmanov

FORMS OF ACTION CONTENT CONTAINED IN THE PEDAGOGICAL PROCESS

Keywords: *pedagogical process, cognition process, technological process, pedagogical technology, system, structure, subsystem, stage, object, subject*

The article shows that the pedagogical process is completely open to technological approaches, with the interaction of the main components of the cognitive activity. It has controlled and manageable subsystems. The main components of this system are the solution of cognitive problems with dialectical connection. Teachers incorporate pedagogical technologies into the pedagogical process as a solution to a problem-based cognitive problem of their didactic nature. This controlled style has a positive effect on the optimality of the environment for the effective controlled of students' perceptual and intellectual activities (combining analytical and heuristic activities as aspects of the unit).

The article concludes that a "systematic approach" not only has a positive effect on the reduction of errors that practitioners may make in the organization and controlled of the pedagogical process, but also directs their controlled process to the use of didactic problem-solving models.

Pedaqogika elm sahəsində təhsil, təlim, tərbiyə və pedaqoji prosesin tədqiqi, daha mükəmməl hala gətirilməsi, bunların optimal variantlarının işlənilməsi, invariantlarının müəyyənləşdirilməsi, əsaslı şəkildə arqumentlədirilmiş qanunauyğunluqlara dayanan prinsiplərin formulə olunması, bu prinsiplərə konkret situasiyalarda istinad olunması təcrübəsinin işlənilməsi, məzmun və forma dialektikasının interpretasiyası və s. aspektlərdə tədqiqatlar aparılmış, monoqrafiyalar, tədris ədəbiyyatı ərsəyə gətirilmiş, qabaqcıl və novator təcrübə ünvanlarında müşahidələr, təhlillər aparılmış və sözügedən təcrübələrin yayılması yönündə cəhdlər edilmişdir. Danılmaz həqiqətdir ki, həmin aspektlərdə edilmiş cəhdlərin intensivliyinə və davamlılığına baxmayaraq pedaqoji elmin inkişaf tendensiyası, tədqiqat nəticələri sivilisasiyanın çağırışlarına arzuolunan səviyyədə adekvat deyildir, öyrəncilərin idrak imkanlarını səfərbər edən təhsil-tərbiyə modelləri praktik pedaqoqların sərəncamına verilməmişdir.

Görünür ki, pedaqoji proseslərin tədqiqinə və idarə olunmasına yanaşma tərzini dəyişməyə ehtiyac vardır. Akademik A.X.Mirzəcanzadə pedaqoji proseslərə sistem kimi yanaşılmasına çağırış edərək yazırdı ki, tərbiyə insan cəmiyyətinin həmişəyaşar problemlərindəndir və həmişə hər bir dövr üçün

təkamül prosesi keçirən psixoloji bir sistemdir. Onun fikrincə, bütövlükdə tərbiyə prosesinin aşağıdakı altsistemləri mövcuddur:

1. Texnoloji (maddi və mənəvi şərait, fəaliyyətin bütün növləri, tədris planı və sistemli rəhbərlik);
2. Sosial-psixoloji (təbiətə, mədəniyyətə, insanlara, öz-özünə münasibətlərin bütün növləri);
3. Mədəni-şəxsi (şəxsiyyətin mənəvi və intellektual-estetik imkanları, özünütəkmilləşdirməyə və ali hisslər aləminə qarşı iradə) [4, s.68].

Akademik A.X.Mirzəzadə doğru buyurmuşdur. Hadisə və proseslərə, onların dərk edilməsinə “sistem-struktur” adlanan baxışla yanaşmaq müasir dövrün səciyyəvi xüsusiyyətidir [6, s.21-26]. Hər hansı bir hadisəni daha dərindən öyrənmək, onun inkişaf qanunauyğunluqlarını aşkar etmək naminə bu hadisəni onu təşkil edən komponentlərinə, mühüm və mühüm olmayan xassələrinə ayırmaq və onları ayrı-ayrılıqda araşdırmaq vacib əhəmiyyət kəsb edir.

Sistemi təşkil edən elementləri, bunların qarşılıqlı təsirini öyrənmədən buradakı davamlı, mühüm və zəruri əlaqələri ayırd etmək mümkün olmur. Elementlərin, bunların əmələ gətirdiyi bütövlə, tam əlaqəsini də öyrənmədən, açmadan həm sistemin funksiyası, həm də hər bir elementin tama nəzərən funksiyaları kölgədə qalır. Hər bir sistemin özünəməxsus strukturu və bu strukturun daşıyıcı olduğu funksiyası var. Sistemə onun struktur və funksiyasının vəhdətindən ibarət tam kimi baxmaq olar. Sistemlər bir-birindən təkə struktur və funksiyalarına görə deyil, həm də başlıca olaraq strukturla funksiyanın vəhdətinin necəliyi ilə, bu vəhdətin xarakteri ilə fərqlənirlər. Hər bir sistem özündən aşağı struktur səviyyəli sistemə nəzərən daha mükəmməl sistem kimi çıxış edir. Hər bir sistemin özünəməxsus altsistemləri vardır [2, s.104-107].

Akademik A.X.Mirzəcənzadə L.Bertalanfinin sistem təhlili ideyasına əsaslanaraq yazırdı ki, tədqiqat obyektinə (*həm də idarəetmə obyektinə* - kursiv bizimkidir) sistem kimi baxılması üçün o, aşağıdakı tələbləri ödəməlidir:

- 1) Obyekt (tam) altsistemlərdən (hissələrdən) ibarət olmalıdır;
- 2) Altsistemlərin bir sistem halında birləşməsi məsələnin dürüst qoyuluşuna – tədqiqat məqsədinə (*idarəetmə məqsədinə* - kursiv bizimkidir) kömək etməlidir;
- 3) Sistemdə altsistemlərin qarşılıqlı əlaqəsini təyin edən xassə mövcud olmalıdır;
- 4) Sistem böyük sistemin bir hissəsi (altsistemi) olmalıdır [4, s.8]

Pedaqoji proses tam, mürəkkəb, dinamik sistemdir. Pedaqoji prosesdə obyekt və subyekt arasında daim qarşılıqlı təsir baş verir. Pedaqoji proses daxilən bir-biri ilə bağlı olan proseslərin məcmusudur. Bu proseslərin mahiyyəti ondan ibarətdir ki, burada mənimsənilən sosial təcrübə mənimsəmə subyektinin keyfiyyətinə çevrilir. Pedaqoji proses təlim, təhsil, tərbiyə və inkişaf proseslərinin

mexaniki birləşməsi deyildir. Qarşılıqlı əlaqələrin dialektikası özünü bir-biri ilə bağlı həyata keçirilən proseslərin məqsədində, vəzifələrində, məzmununda, forma və metodlarında göstərir. Həmin prosesləri təhlil edən zaman əsas məqsədi təhlilə cəlb olunan prosesin spesifik cəhətlərindən fərqləndirmək lazım gəlir. Pedaqoji proseslər silsilə xarakteri daşıyır. Bütün pedaqoji proseslərin inkişafında eyni mərhələlər nəzərə çarpır. Mərhələlər prosesin tərkib hissələri deyil, onun inkişaf ardıcılığıdır. Pedaqoji prosesin üç başlıca mərhələsi – hazırlıq, əsas, yekun mərhələləri vardır. Hazırlıq mərhələsində prosesin nəzərdə tutulmuş istiqamətdə və sürətlə baş verməsi üçün zəruri şərait yaradılır. Bu mərhələdə aşağıdakı mühüm vəzifələr həll olunur: qarşıya məqsədin qoyulması, şəraitin diaqnostikası, nailiyyətlərin proqnozlaşdırılması, prosesin inkişafının planlaşdırılması və s. Pedaqoji prosesdə əsas mərhələ qarşılıqlı əlaqəli, mühüm elementləri özündə birləşdirir. Əsas mərhələ özlüyündə digər sistemlərdən nisbi təcrid olunmuş bir sistemdir. Onun aşağıdakı elementləri vardır: qarşıdakı fəaliyyətin məqsəd və vəzifələrinin müəyyən olunması və izah edilməsi; pedaqoqlarla şagirdlərin qarşılıqlı təsiri; pedaqoji prosesin nəzərdə tutulmuş metodları; vəzifələri və formaları; əlverişli şəraitin yaradılması; məktəblilərin fəaliyyətini stimullaşdırmaq üçün müxtəlif tədbirləri həyata keçirmək; pedaqoji prosesin digər proseslərlə əlaqəsini təmin etmək. Pedaqoji prosesin səmərəliliyi bu elementlərin bir-birilə məqsədyönlü əlaqəsindən, onların istiqamətinin və praktik həyata keçirilməsinin ümumi məqsədə və bir-birinə zidd olmamasından asılıdır. Pedaqoji prosesin həyata keçirilmə mərhələsində onun idarə edilməsi ilə bağlı operativ qərarlar qəbul etmək üçün əks-əlaqənin mühüm rolu vardır. Əks-əlaqə prosesi keyfiyyətli idarə etmək üçün əsasdır. Bununla əlaqədar qeyd etmək lazımdır ki, pedaqoji proses xeyli dərəcədə özünü tənzimləyən sistemdir, çünki orada iştirak edən insanlar öz iradəsinə və sərbəst seçmə imkanına malikdirlər. Pedaqoji prosesin gedişində operativ əks-əlaqənin yaradılması qarşılıqlı təsir prosesində vaxtında düzəlişlər aparmağa kömək edir. Pedaqoji prosesin yekun mərhələsi alınan nəticələrin təhlili ilə başa çatır [5, s.95-106].

Sonrakı mülahizələrimizin asan anlaşılması məqsədilə bir daha qeyd edək ki, istənilən sistemə ona nəzərən daha geniş olan sistemin komponenti və ya altsistemi kimi baxmaq olar, onda hər hansı sistemin komponentləri öz növbəsində yeni səviyyəli sistem kimi görünə bilər. “Sistemin vəziyyəti” dedikdə, onun zəruri xassələrinin məzmununu, “sistemi əhatə edən mühit” dedikdə, onun vəziyyətinə təsir göstərən bütün faktorlar başa düşülür.

Bu baxışlarımıza dayanaraq pedaqoji prosesdə transformasiya olunan “Pedaqoji texnologiya”nın funksiyasına, imkandaşılıq xüsusiyyətinə açıqlama verək. Bu məqsədlə (S, R) sisteminə baxaq. S hər hansı subyekt, R isə abstrakt (konkret) sistem yaradan çoxluq olsun. R çoxluğunu pedaqoji proses hesab edək. Əgər R-ə əsas imkandaşılıq komponent kimi daxil olmuş idarəetmə subyektinə R-i sistem hesab etmək üçün kifayət olan bütün elementləri, R-in elementlərinin

xassələri, R-də müəyyən olunmuş münasibətlər məlumdursa, həmin subyektə nəzərən R sistemi stasionardır. Əgər R ilə əlaqəyə girmiş sistemə R-in sistem olması üçün zəruri olan R-dən heç olmasa, bir element, əlaqə və ya xassə məchul olarsa, onda həmin subyektə nəzərən R sistemi problemlı sistem olur [2, s.105-107]. Beləliklə, hər hansı R sisteminin stasionar və ya problemlı sistem olması onunla əlaqəyə girmiş subyektin malik olduğu bilik, təcrübə və sairədən asılıdır, onun özü ilə müəyyən, başqa sözlə, R sisteminin problemliliyi nisbi məfhumdur. R sistemində başlanğıc vəziyyət (şərt) əsasən öyrənənlərin prosesdə imkandaşırıyıcılıq funksiyasına hazırlıq səviyyəsi və reallaşdırılacaq altstandartlarla şərtlənir (öyrədən özünün subyektiv anlamına adekvat şəkildə başlanğıc vəziyyəti formulə etmiş olur). R sistemində son vəziyyət altstandartların ehtiva etdiyi bilik və bacarıqların öyrənənlərin təcrübəsinə daxil edilməsi, onlarda müvafiq şəxsi keyfiyyət dəyişiklikləri ilə bağlıdır. R sistemində verilmiş vəziyyətdən (başlanğıc vəziyyətdən) son vəziyyətə keçmək üçün nəzəri və təcrübə əsas idarəetmə bazisidir. Subyektiv anlamımıza görə, sözügedən bazis prosesin tamlığını, prosesdə öyrənənlər üçün bərabər şəraitin yaradılmasını, öyrənənyönümlülüyünü, inkişafyönümlülüyünü, öyrənənin fəaliyyətinin stimullaşdırılmasını, prosesdə dəstəkləyici mühitin mövcudluğunu özünə transformasiya etməlidir. Pedaqoji prosesdə tətbiq olunan texnologiya öyrədən altsistemin ehtiva etdiyi didaktik mahiyyətli idrak məsələsinin həlli üzrə pedaqoqun fikri fəaliyyət formasıdır.

Qənaətimizə görə, pedaqoji texnologiyanın öyrədən altsisteminə belə bir statusda (məzmunun hərəkət forması kimi) daxil edilməsi “pedaqoji texnologiya” terminin şərh olunmasında fikir müxtəlifliyini məhdudlaşdırır, tətbiq edilməli olan texnologiyanın seçimində və ya formalaşdırılmasında yanlışlıqları azaldır, optimal variantın tətbiqi ehtimalını artırmış olur, öyrədənənin pedaqoji texnologiyayı idarə etdiyi real prosesə daxil etməsi baxımından yaradıcı fəaliyyət göstərməsinə, konkret situasiyaya uyğun axtarış aparmasına səbəb olur, bu zaman həm öyrədənənin imkanları səfərbər olunur, həm də öyrənənlərin mənimsəməyə qabiliyi qiymətləndirilmiş olur, pedaqoji proses səmərəli idarəə olunma keyfiyyətini əxz edir, qərarların qəbul olunmasında yanılmalar maksimum dərəcədə azalmış olur.

Əslində pedaqoji prosesdə formulə olunmuş didaktik təbiətli idrak məsələsinin həll üsulu kimi tətbiq olunan texnologiya – nəzərdə tutulmuş məqsədlərin yerinə yetirilməsini təmin etməyə imkan verən, elmi əsaslar üzərində qurulmuş, məkan və zaman səviyyəsində proqramlaşdırılmış pedaqoji prosesin bütün komponentlərinin birgə fəaliyyət sistemidir. Eyni zamanda texnologiya təlim-tərbiyə prosesinin paradıqmalarını müəyyənləşdirən elə alqoritmlər sistemidir ki, onun tətbiqi öyrənəndə tələb olunan keyfiyyətləri formalaşdırmağa xidmət edir, təlim prosesinin layihələşdirilməsi, mərhələli diaqnostikasını, idarəçilik baxımından nəticələri korrektə etməyə imkan verir.

Pedaqoji prosesi bir sistem kimi işləyib hazırlayanda və həyata keçirəndə onun bütün komponentlərinin üzvi birliyini (vəhdətini) təmin etməyə çalışmaq lazımdır. Çünki bu komponentdən birində baş verən dəyişiklik məntiqi olaraq digərlərində dəyişiklik əmələ gətirir. Metodikadan fərqli olaraq pedaqoji texnologiya ehtiva olunduğu sistemdə əsas komponentlərin (idarədən və idarəolunanların) fəaliyyətinin məzmunu və təşkili qaydalarını (üsullarını) işləyib hazırlamağı nəzərdə tutur (daha ətraflı məlumat üçün bax: [3])

Pedaqoji prosesin idarəolunma texnologiyası prosesin müvəffəqiyyətlə həyata keçməsinin həlledici şərtlərindən biridir, başqa sözlə, yuxarıda şərh verilən R sistemində didaktik təbiətli idrak məsələsinin həllinin səmərəliliyinə əsas yaradan imkandaşıyıcı komponentdir. Bunsuz pedaqoji prosesdə “imkan-hərəkət-yeni keyfiyyət”dən bəhs etmək absurd olardı. Pedaqoji prosesə hər hansı texnologiyanın daxil edilməsinin səmərəliliyi fəaliyyətin təhlili, diaqnostikası, proqnozun müəyyənləşdirilməsi və layihənin işlənilib hazırlanması komponentləri ilə şərtlənir.

Pedaqoji prosesin həyata keçirilməsi texnologiyası özündə aşağıdakı kimi altsistemləri ehtiva edir, başqa sözlə, onu belə substratda təsəvvür etmək olar: informasiyanı vermək texnologiyası; tədris-idrak fəaliyyətinin və digər inkişafetdirici fəaliyyət növlərinin təşkili texnologiyası; şagirdlərin fəallığının stimullaşdırılması texnologiyası; pedaqoji prosesin gedişinin tənzimlənməsi texnologiyası; pedaqoji prosesə cari nəzarətin həyata keçirilməsi texnologiyası.

Burada bir qədər haşiyə çıxaraq vurğulayaq ki, altsistem kimi fərqləndirilən həmin texnologiyaların məcmusu (dialektik vəhdəti) pedaqoji prosesin həyata keçirilməsi texnologiyasını təşkil edir. Bunların içərisində fəaliyyətin təşkili texnologiyası mərkəzi yer tutur. Əslində bu, pedaqoji prosesin fəaliyyətinin əsasında qoyulan niyyətin və layihənin reallaşdırılmasıdır.

Pedaqoji prosesi həyata keçirməsi prosesində pedaqoqun rəhbərlik fəaliyyəti ilə bəşər təcrübəsindən hansısa layihələndirilən zəruri hissəni mənimsəmək məqsədi ilə sistemə qatılanların müstəqilliyinin, təşəbbüskarlığının və yaradıcılığının inkişaf etdirilməsini üzvi surətdə uyğunlaşdırmaq lazımdır. Bu məqsədlə müəllimin idarəedici təsiri (fasiltatorluğu) ilə öyrənlərin özünüidarə fəaliyyətini əlaqələndirməyin rəşional ölçüsünü tapmaq olduqca vacibdir. Pedaqoji prosesin gedişində düzgün əks-əlaqənin yaradılması müəllimin təşkilatçılıq fəaliyyəti ilə şagirdlərin özünüidarəsini korreksiya etmək üçün lazımdır. Bu əks-əlaqə qarşıya qoyulmuş vəzifələri effektiv həll etmək üçün zəruridir (daha ətraflı məlumat üçün bax: [5])

“Sistem-struktur” fəlsəfi düşüncə tərzinə əsaslanan yanaşma təhsil sahəsində konseptual problemlərin və müxtəlif xarakterli layihələrin, pedaqoji, psixoloji, sosial məqsədlərin yerinə yetirilməsində və bir sıra problemlərin həllində yeni imkanlar açır. Sözügedən problemlərə bunları aid etmək olar: pedaqoji prosesin nəticələrinin əvvəlcədən yüksək dəqiqliklə müəyyən edilməsində və

prosesin idarə olunmasında; qazanılmış praktik təcrübənin elmi əsaslarla təhlili, sistemləşdirilməsi və ondan səmərəli istifadə olunmasında; təhsil, təlim-tərbiyə və sosial problemlərin kompleks həllində; şəxsiyyətin hərtərəfli inkişafını təmin edən əlverişli şəraitin yaradılmasında; təhsil sistemində effektivliyi təmin etmək üçün ehtiyatlardan səmərəli istifadə olunmasında; təlim prosesində təhsil alanlara təsir edən qeyri-normal halların azaldılmasında; sosial-pedaqoji problemlərin həlli üçün yeni texnoloji yanaşmaların, modellərin işlənilməsində və daha effektiv metodların seçilməsində.

Mövzunun aktuallığı. Pedaqoji prosesə sistem kimi yanaşma həm onun, həm də bu prosesdə özündə ehtiva olunan altsistemlərin təbiətinin elmi əsaslarla aydınlaşdırılması və altsistemlər arasındakı dialektik əlaqələrin dərk olunması üçün imkanları genişləndirir. Bu yanaşma həm pedaqoji prosesi idarə edən şəxsə didaktik mahiyyət daşıyan idrak məsələsini həll etmək üçün ilkin verilənləri dürüst seçməyə, bazis prinsiplərini tətbiq etməyə, həll prosesini həyata keçirməyə, əldə olunmuş nəticəni dəyərləndirməyə, refleksiya əməliyyatını aparmağa, eyni zamanda prosesə öyrənci kimi daxil olan şəxslərin idrak fəaliyyətlərinin – analitik və evristik məntiqlərinin idarəolunan prosesə çevrilməsinə əsas yaradır. Pedaqoji prosesə “sistem-struktur” baxış onu texnoloji innovasiyalara açıq edir, bu prosesə pedaqoji texnologiyamı idarəetmə məsələsinin həll üsulu kimi transformasiya edilməsi mühitini formalaşdırır.

İşin elmi yeniliyi və praktik əhəmiyyəti. Pedaqoji prosesin səmərəli idarə olunan mükəmməl sistemə çevrilməsi problemi ilə bağlı yeni yanaşma tərzini diqqət mərkəzinə çəkilmişdir. Bununla da pedaqogikanın fəlsəfədən ayrı düşməsi kimi təhlükəli tendensiyaya qarşı çağırış edilmişdir. Sistemli yanaşma praktiklərin pedaqoji prosesin təşkilində və idarə olunmasında yol verə biləcəyi yanlışlıqların azalmasına müsbət təsir edir. Bu yanaşma praktik pedaqoqu idarəetmə prosesinin didaktik mahiyyətli problemlə məsələlərinin həlli modelindən istifadə olunmasına yönəldir.

Nəticə. Pedaqoji proses ehtiva etdiyi əsas komponentlərin qarşılıqlı idrak fəaliyyəti olmaqla texnoloji yanaşmalara açıq təməldir. Onun idarəedən və idarəolunan altsistemləri vardır. Bu sistemə daxil olan öyrədənlər və öyrənenlər dialektik bağlılığı olan idrak məsələlərinin həllini həyata keçirirlər. Öyrədənlər pedaqoji prosesə pedaqoji texnologiyaları formulə etdikləri didaktik təbiətə malik problemlə idrak məsələsinin həll üsulu kimi daxil edirlər. Bu idarəetmə tərzini öyrənenlərin dərrakəli və zəkali fəaliyyətlərinin səmərəli idarə olunması mühitinin optimallığına (analitik və evristik fəaliyyətlərinin vahidin tərəfləri kimi birləşdirilməsinə) müsbət təsir edir.

ƏDƏBİYYAT

1. *İbrahimov F.N., Hüseynzadə R.L.* Pedagogika / Dərslik: 2 cildə, I c., Bakı: Mütərcim, 2013.706 s.
2. *İbrahimov F.N.* Təlimdə alqoritmik və evristik fəaliyyətin optimal nisbətlərinin əsaslarına dair öçerklər. Bakı: Mütərcim, 1998, 398 s.
3. *Mehrabov A., Abbasov Ə, Zeynalov Z, Həsənov R.* Pedaqoji texnologiyalar. Bakı: Mütərcim, 2006, 372 s.
4. *Mirzəcanzadə A.X.* İxtisasa giriş / Dərs vəsaiti. Bakı: ADU nəşriyyatı, 1990, 368 s.
5. *Paşayev Ə.X., Rüstəmov F.A.* Pedagogika / Dərs vəsaiti. Bakı: Nurlan, 2007, 464 s.
6. *Аверьянов А.Н.* Системное познание мира. М.: Наука, 1985, 263 с.

Redaksiyaya daxil olub 08.05.2020